

**Een verantwoording
van het classificatiesysteem**

Kijkwijzer: een verantwoording van het classificatiesysteem

Kijkwijzer is de naam voor het classificatiesysteem dat vanaf het voorjaar van 2001 in Nederland wordt gebruikt om bioscoopfilms, Dvd's en televisieprogramma's inclusief muziekclips te voorzien van informatie over hun mogelijke schadelijkheid voor jeugdigen. Kijkwijzer is gebaseerd op co-regulering, hetgeen inhoudt dat de audiovisuele branche en de overheid samen financieel en beleidsmatig verantwoordelijk zijn voor het systeem en voor maatregelen om jeugdigen te beschermen tegen schadelijke media-invloeden. De codering van mediaproducten geschiedt door een co-deur werkzaam bij een omroep of distributeur. Coregulering wordt in de Nederlandse en Europese politiek gezien als een effectief middel om minderjarigen te beschermen tegen schadelijk beeldmateriaal.

Het NICAM geeft via Kijkwijzer ouders en andere consumenten informatie over de mogelijke schadelijkheid van mediaproducten. Het beoordelen van de mogelijke schadelijkheid van mediaproducten is complex omdat het sterk afhangt van wat men (on)wenselijk vindt voor individuen en voor de samenleving. Zo heeft wetenschappelijk onderzoek aangetoond dat mediageweld soms tot agressief gedrag kan leiden (zie Paik & Comstock, 1994; Nikken, 2007), maar of men dit effect een onacceptabel risico vindt, is onder andere afhankelijk van aan tijd en plaats gebonden normen en waarden. Juist hierom mogen de gebruikers van Kijkwijzer eisen dat de beslissingen die bij de classificatie over schadelijkheid zijn genomen, transparant zijn. Om Kijkwijzer adequaat toe te passen, is daarnaast regelmatige training van codeurs noodzakelijk. Tot slot vereist de cultuurgebondenheid van Kijkwijzer dat het systeem flexibel is, in de zin dat het openstaat voor kritiek en dat het zich aanpast aan nieuwe wetenschappelijke inzichten en veranderende maatschappelijke normen en waarden.

Het vervolg van deze verantwoording bestaat uit zes onderdelen. In het eerste onderdeel schetsen we een aantal voorwaarden, waaraan een classificatiesysteem gebaseerd op co-regulering volgens ons moet voldoen. In de daaropvolgende onderdelen bespreken we de aanleiding van Kijkwijzer en geven we een verantwoording van de verschillende leeftijds- en inhoudscoderingen. In het vijfde onderdeel geven we uitleg over het coderingsformulier en de sleutel. In het zesde en laatste onderdeel geven we een conclusie en suggesties voor de verdere ontwikkeling van Kijkwijzer.

1. Voorwaarden voor een succesvol classificatiesysteem

De codering van mediaproducten geschiedt in de praktijk door een codeur werkzaam bij een omroep of distributeur. Een classificatiesysteem gebaseerd op individuele oordelen werkt uitsluitend, indien aan de volgende criteria wordt voldaan.

1. Transparantie Kijkwijzer is gebaseerd op twee peilers, wetenschappelijke literatuur en consumenteninformatie. Maar die wetenschappelijke literatuur is wel geïnterpreteerd door de leden van de wetenschapscommissie om te komen tot een systeem en ook de codering blijft in de praktijk een interpretatief proces. Het is daarom belangrijk dat het systeem transparent en navolgbaar is. Iedereen, zowel de consument als de codeur, kan controleren hoe een bepaalde classificatie tot stand is gekomen en inzicht krijgen in de onderliggende mechanismen van het coderingsproces.

2. Validiteit Het classificatiesysteem moet valide zijn. De validiteit van het systeem betekent dat de vragen in het coderingsformulier zó zijn opgesteld dat zij leiden tot de bedoelde en gewenste leeftijdsindicaties. Er wordt codeurs gevraagd antwoord te geven op vragen over de inhoud van de productie, en die antwoorden over de inhoud bepalen de uiteindelijke leeftijdsclassificatie. Een goede validiteit betekent dat de antwoorden over de inhoud van de productie tot de leeftijdsindicatie leiden die de meeste ouders op grond van hun ervaring met kinderen aan de mediaproductie zouden toekennen. Als bijvoorbeeld de inhoudscoderingen van indringende geweldfilms zoals Hannibal leiden tot de leeftijdsindicatie 16, is de validiteit van het systeem op dit punt in orde. Als zo'n film zou leiden tot een leeftijdsindicatie van 12, 9, 6 of AL, dan is de validiteit niet goed.

3. Betrouwbaarheid Het systeem moet betrouwbaar zijn. Dit betekent dat als verschillende codeurs eenzelfde film of televisieprogramma coderen, zij tot hetzelfde resultaat moeten komen. Het coderingsformulier is zo ontworpen dat elke vraag directe gevolgen heeft voor de leeftijdsindicatie die uit de antwoorden rolt. Het systeem moet dus zó worden opgezet dat de kans dat codeurs hetzelfde invullen op een vraag wordt geoptimaliseerd. Aan het betrouwbaarheidsaspect is tijdens de ontwikkeling van het systeem veel tijd besteed. Sommige vragen in het formulier zijn verschillende keren uitgetest, bij studenten media en communicatie en met de codeurs. Ook heeft onderzoeksbureau Intomart, in opdracht van de overheid, onderzoek gedaan naar de intercodeurbetrouwbaarheid bij verschillende fragmenten.

Een groot aantal vragen in het formulier, met name de vragen naar het type productie, het type geweld en de aard van de verwondingen, leidde tot een 100% betrouwbaarheid onder studenten en codeurs. Andere vragen, zoals de vraag naar

de indringendheid en de uitvoerbaarheid van het geweld, bleken, zelfs na verschillende aanpassingen, niet optimaal betrouwbaar. Deze bevinding heeft belangrijke implicaties voor het gebruik van Kijkwijzer. Het betekent dat het instrument niet zo maar door iedereen ingevuld kan worden. Betrouwbare coderingen van Kijkwijzer kunnen uitsluitend bereikt worden door een zorgvuldige training van codeurs. Dit wordt ondersteund door de resultaten uit het onderzoek van Intomart: geoefende codeurs bereikten vrijwel homogene resultaten voor de meeste fragmenten, terwijl de classificaties van dezelfde fragmenten door een groep onderwijskrachten onderling behoorlijk afweken (Intomart, 2002). Het is noodzakelijk dat codeurs een gevoel hebben voor het cognitieve niveau en de belevingswereld van kinderen van verschillende leeftijden. Daarnaast moeten codeurs in staat en bereid zijn zich vertrouwd te maken en open te staan voor de theorieën en aannames achter bepaalde vragen in het coderingsformulier. Om Kijkwijzer adequaat toe te passen, zijn regelmatige training en evaluatieve codeurbijeenkomsten vereist.

4. Openheid voor kritiek Kijkwijzer is in eerste instantie ontwikkeld voor fictie op televisie en in de bioscoop, omdat daarover in de wetenschappelijke literatuur het meest bekend is. De toepassing van het systeem op andere genres en media kan voor verrassingen zorgen, omdat daarnaar minder onderzoek gedaan is. Als die onvoorziene situaties consequenties hebben voor de validiteit of de betrouwbaarheid van de classificaties moeten bepaalde vragen in het instrument worden aangepast of uitgebreid. Dit is ook al verschillende keren gebeurd, bijvoorbeeld bij de invoering van de leeftijdscategorie 9 jaar. Naast mogelijke verrassingen zijn er nog andere redenen waarom Kijkwijzer open moet staan voor kritiek. Niet alleen worden er steeds nieuwe media-inhouds ontwikkeld, maar ook de wetenschappelijke kennis is in ontwikkeling. Daarnaast moeten we rekening houden met hoe de resultaten van Kijkwijzer worden ontvangen door het publiek. Indien een groot deel van het publiek zich niet zou kunnen verenigen met de coderingen die uit Kijkwijzer voortvloeien, kan het wenselijk zijn het instrument aan te passen.

5. Training van de codeurs Kijkwijzer is gebaseerd op co-regulering en de codering vindt plaats door een codeur werkzaam bij de branche. Zoals eerder duidelijk werd, is het systeem niet zo gemakkelijk dat iedereen het zonder inspanning en kennis kan toepassen. Het systeem werkt alleen wanneer de codeurs zorgvuldig getraind worden. Het is daarbij noodzakelijk dat codeurs een gevoel hebben voor het cognitieve niveau en de belevingswereld van kinderen van verschillende leeftijden. Miscoderingen kunnen in toekomstige versies van Kijkwijzer naar ons idee geminimaliseerd worden door in plaats van schriftelijke voorbeelden, audiovisuele voorbeelden, in de vorm van filmfragmenten, bij de antwoordcategorieën in het coderingsformulier op te nemen. Een audiovisueel voorbeeld van indringend geweld zegt uiteraard veel meer dan bladzijden vol geschreven taal.

2. Uitgangspunt van Kijkwijzer: Consumenteninformatie

Het doel van een classificatiesysteem is ouders te informeren over mogelijke schadelijkheid van producten en hen te helpen bij de begeleiding van het mediagebruik van hun kinderen. Kijkwijzer richt zich derhalve op ouders. Een classificatiesysteem kan alleen succesvol zijn als zij voldoet aan de wensen van de gebruikers. Daarom is het van belang de meningen van ouders te peilen en te gebruiken bij de ontwikkeling van een classificatiesysteem.

De meningen en wensen van ouders zijn via verschillende consumentenonderzoeken gepeild. Voordat Kijkwijzer werd geïntroduceerd, is door NOS Kijken Luisteronderzoek aan ouders gevraagd waarover zij zich het meest zorgen maakten wat betreft de media. Uit dit onderzoek bleek dat ouders zich vooral zorgen maakten dat hun kinderen via de media grove taal aanleren, dat ze bang worden of nachtmerries krijgen, dat ze mediageweld imiteren, dat ze agressiever worden in de omgang met andere kinderen en te vroeg met seksualiteit in aanraking komen (Valkenburg, 1997).

Daarna is in een nieuw onderzoek aan ouders gevraagd of zij een classificatiesysteem wensten, en zo ja, wat voor classificatiesysteem ze wilden hebben (Peeters & Valkenburg, 1999). Uit dit onderzoek bleek dat ruim driekwart van de ouders een classificatiesysteem wenselijk vond, en dat 70% van hen het ook daadwerkelijk zou gaan gebruiken. De meerderheid van de ouders koos voor informatie over de inhoud van mediaproducten. Het liefst zouden ze geïnformeerd worden over geweld, angstwekkende scènes, seks, discriminatie, en drugsgebruik, en grof taalgebruik. Sommige ouders wensten naast informatie over de inhoud van mediaproducten ook leeftijdsindicaties. Kijkwijzer voorziet in beide behoeften. Het systeem biedt zowel leeftijds- als inhoudsclassificaties.

De beslissingen die voor Kijkwijzer zijn genomen, zijn dus in hoge mate gestuurd door consumentenonderzoek onder ouders, de gebruikers van het systeem. Zoals gezegd is dit van groot belang, vooral omdat wetenschappelijk onderzoek naar kinderen en de media slechts in beperkte mate een basis kan vormen voor de ontwikkeling van een classificatiesysteem. Het wetenschappelijk onderzoek dat tot op heden is verricht, heeft zich vooral gericht op de effecten van mediageweld op de twee eerste inhoudskenmerken van Kijkwijzer, agressie en angst. Onderzoek naar media-effecten op het gebied van seksualiteit staat pas sinds enkele jaren op de wetenschappelijke agenda (Nikken,

2009), terwijl de inhoudskenmerken, discriminatie, drugsgebruik en grof taalgebruik aanzienlijk minder vaak zijn onderzocht. Dit betekent dat de wetenschappelijke onderbouwing van Kijkwijzer vooral plaatsvindt in het geval van geweld en angst. In het geval van de overige inhoudskenmerken gaan we meer uit van verwachtingen gebaseerd op algemeen media-effectonderzoek. Bovendien is juist bij deze laatste inhoudskenmerken van groot belang af te gaan op de resultaten uit het consumentenonderzoek.

3. De leeftijdsclassificaties

Kijkwijzer kent nu vijf leeftijdsindicaties: AL (niet schadelijk/ voor alle leeftijden), 6 (let op met kinderen tot 6 jaar), 9 (let op met kinderen tot 9 jaar), 12 (let op met kinderen tot 12 jaar), en 16 (let op met kinderen tot 16). De keuze voor vier leeftijdsgrenzen waaronder een productie mogelijk schadelijk is, is overzichtelijk, maar ook enigszins misleidend. Ze kan de indruk geven dat de leeftijd binnen een bepaalde leeftijdsgroep er niet toe doet, terwijl er toch grote verschillen kunnen zijn tussen bijvoorbeeld kinderen van 7, 8 en 9 jaar of tussen kinderen van 12, 13, 14 en 15 jaar. Ook kan het tempo van de cognitieve en emotionele ontwikkeling van kind tot kind enorm verschillen. Niet alle kinderen van 6 jaar zijn bijvoorbeeld even ver in hun ontwikkeling. Het is echter onpraktisch om een systeem te maken dat meer leeftijdsgroepen onderscheidt en het is onmogelijk om met alle mogelijke verschillen tussen individuele kinderen rekening te houden. De leeftijds aanduidingen moeten dus worden opgevat als een richtlijn. Ouders zullen in de praktijk moeten uitvinden in hoeverre de leeftijdsindicaties op hun eigen kinderen van toepassing zijn. Bij deze beslissingen kunnen verschillende argumenten een rol spelen. Hierna beschrijven we enige argumenten die zijn gebruikt om een onderscheid te maken tussen de vier genoemde leeftijdsgroepen.

6 jaar

De leeftijdscategorie 6 is ontwikkeld om jonge kinderen te beschermen tegen bepaalde angstwekkende en gewelddadige media-inhouden, waarvoor juist jongere kinderen gevoelig zijn. Het is algemeen erkend in de literatuur dat kinderen tot zeven jaar geen goed onderscheid maken tussen werkelijkheid en fantasie in de media (Davies, 1997). Kinderen onder de zeven kunnen net zo goed overmatig druk of agressief worden door teken- of animatiefilms als door films met mensen van vlees en bloed (Valkenburg, 2008). Daarom krijgen teken- en animatiefilms waarin bepaalde typen geweld voorkomen met Kijkwijzer de leeftijdsindicatie 6. Van kinderen ouder dan zeven wordt aangenomen dat zij dit type films en het daarin voorkomende geweld minder serieus nemen en dat het risico op mogelijk negatieve effecten daardoor minder groot is.

Kinderen onder de zeven zijn zeer visueel georiënteerd en kunnen angstig worden van een specifieke categorie beelden (Cantor, 2001). Dit zijn beelden van fantasie- wezens of dieren die zich dreigend gedragen of er dreigend uitzien, van transformaties (zoals bijv. in het geval van de Hulk of Power Rangers), en van beelden van dieren en kinderen die fysiek iets wordt aangedaan. Bij de categorie angst in het coderingsformulier wordt voor deze elementen specifiek naar het voorkomen ervan gevraagd. Bij een positief antwoord krijgt de productie minimaal 6.

9 jaar

Wanneer kinderen de kleuterfase ontgroeien krijgen zij in het algemeen een beter begrip van televisie- en filmbeelden, hoewel dat nog relatief beperkt is. Tekenfilms, nieuws en documentaires kunnen zij goed onderscheiden, maar tot circa negen jaar blijven ze moeite hebben om de onechtheid van fantasy in speelfilms en series te herkennen. Pas vanaf hun negende krijgen kinderen inzicht in de fictionele aard van films en de gemaaktheid van mediaproducties in het algemeen.

Inleven in anderen en afstand kunnen nemen zijn belangrijke voorwaarden voor het al dan niet optreden van media-invloeden. Tot een jaar of negen zijn kinderen minder goed in staat om zich te verplaatsen in anderen. Dit is van groot belang voor de verwerking van mogelijk schadelijke beelden, omdat zij tot die leeftijd de beweegredenen achter het handelen van acteurs niet goed inzien en de consequenties van het gedrag nog niet kunnen onderkennen.

Kinderen tot negen jaar hebben ook vaak nog een minder goed ontwikkelde zelfcontrole dan oudere kinderen. Daardoor laten zij zich makkelijker overhalen tot het imiteren van mediagedrag en daarmee het waarderen van mediahandelingen. Diverse studies hebben uitgewezen dat kinderen van negen jaar of ouder aanzienlijk kritischer staan ten opzichte van reclamespots, geweldfilms en andere mediaproducties dan kinderen van acht jaar of jonger (Valkenburg, 2008).

12 jaar

12 Jaar is voor Kijkwijzer een belangrijke leeftijdsindicatie voor geweld, angstaanjagende scènes, seksualiteit, discriminatie en drugsgebruik. Tussen de tien en twaalf jaar gaan kinderen op een andere manier naar de wereld kijken. Ze krijgen dan door dat mensen tot bepaalde maatschappelijke groepen behoren en dat deze groepen van elkaar verschillen (Hoffman, 2000). Vanaf deze leeftijd kunnen kinderen andere mensen en hun gedrag in het perspectief van hun maatschappelijke groep of positie plaatsen. Ook kunnen ze bepaald gedrag van mensen begrijpen en relativeren aan de hand van de context van hun maatschappelijke achtergrond (Hoffman, 2000). Vanaf 10 jaar gaan kinderen ook steeds beter abstract denken, en krijgen ze oog voor de meer abstractere typen humor, zoals parodie, ironie en satire (McGhee, 1979; Selman, 1980). Kinderen van negen tot circa twaalf jaar kunnen ook een visuele representatie maken van hetgeen zij zien en de abstracte betekenis daarvan inpassen in hun algemene (zij het nog beperkte) kennis van de wereld om hen heen. In deze leeftijdsfase worden kinderen ook vanwege hun emotionele vermogens meer kritisch over hetgeen zij zien en horen. Zij verwachten daarom nu meer en meer overtuigende acteerprestaties, zoeken karakters met een psychologische gelijkenis aan henzelf en krijgen steeds meer behoefte aan 'sociale lessen' voor hun eigen sociaal-emotionele ontwikkeling.

Mede door het abstracter denken zijn kinderen goed in staat de kern van de boodschap van een film te doorzien en verbanden te leggen tussen eerdere en latere

scènes in mediaproducties. Ook laten zij zich niet langer door direct herkenbare bedreigingen beangstigen en gebruiken zij vaker dan jongere kinderen cognitieve middelen om de angst te reduceren. Zij kunnen dus hun angst beredeneren, het risico van (na)gespeelde bedreigingen inschatten en bij voldoende aanwijzingen voor de onechtheid ervan afstand nemen. Ten opzichte van pubers zijn de negen tot twaalfjarige kinderen echter toch nog makkelijker te beïnvloeden. Het duurt bijvoorbeeld tot circa het twaalfde jaar voor kinderen ook voldoende en beredeneerd afstand kunnen nemen van abstractere gevaren zoals oorlogsdreigingen in veraf gelegen landen of andere zeer realistisch ogende bedreigingen. Ook het gebruik van verdovende middelen, het voorkomen van discriminatie en het zien van seks kan bij kinderen onder de twaalf jaar nog tot ongewenste reacties en gevoelens leiden, doordat zij die inhouden nog niet goed kunnen plaatsen.

16 jaar

Vanaf een jaar of 12 gebruiken kinderen films en televisieprogramma's steeds vaker om sociale lessen te leren en om te zien hoe acteurs dagelijkse problemen, waar zij zelf ook mee worstelen, oplossen (Valkenburg, 2008). Met name jonge adolescenten kunnen zich sterk identificeren met realistische acteurs. De late kindertijd en adolescentie zijn perioden waarin kinderen en jongeren een voorbeeld kunnen nemen aan bepaalde psychologische en sociale kenmerken van mediafiguren, helden en idolen. Pas vanaf een jaar of twaalf kunnen kinderen empathie voor anderen goed onderscheiden van eigen gevoelens en kunnen zij die gevoelens in een kader van moreel besef plaatsen. Oudere kinderen zijn dan ook beter in staat dan kinderen onder de twaalf om volwassen normen over goed en kwaad te betrekken bij het zien van allerlei media-inhouden. Toch betekent dit niet dat jongeren alle beelden probleemloos kunnen volgen. De media tonen jongeren legio voorbeelden voor crimineel gedrag en het is bekend dat jongeren, vooral jongens, zich sterk kunnen identificeren met criminele mediahelden (Nikken, 2007). Onderzoek wijst uit dat crimineel gedrag onder jongeren een piek vertoont gedurende de adolescentieperiode en daarna weer afneemt. De grootste groep van jeugdige delinquenten houdt zich bezig met opportunistisch delinquent gedrag: vandalisme, winkeldiefstal en vechten (Junger Tas, 2000). Risicovol, delinquent gedrag blijkt aantrekkelijk te zijn voor jongeren, omdat zij per definitie nog enigszins buiten de maatschappij staan en nog niet zoveel te verliezen hebben als ouderen.

Jongeren zijn in de adolescentieperiode op zoek naar een nieuwe identiteit en de daarbij behorende grenzen. Ze zijn in deze periode doelbewust op zoek naar informatie en ideeën die ze kunnen gebruiken bij dit proces. De media en mediahelden spelen in dit proces een belangrijke rol (Strasburger, 1995). Omdat bekend is dat juist adolescenten een voorbeeld kunnen nemen aan agressieve helden in de media, hebben we in Kijkwijzer bepaalde typen geweld verbonden met de leeftijdsindicatie van 16 jaar.

Het is bekend dat angst voor geweld- en horrorfilms juist in de adolescentietijd vaak voorkomt. Dit is op twee manieren te verklaren. Ten eerste is de behoefte aan opwinding en sensatie van kinderen op zijn hoogst gedurende de adolescentieperiode (Zuckerman, 1979). Jongeren zijn op zoek naar hun grenzen en gaan op zoek naar opwindende en risicovolle activiteiten. Het kijken naar geweld- en horrorfilms biedt jongeren een goede gelegenheid om in hun behoefte aan sensatie te voorzien. Ten tweede is de invloed van leeftijdgenoten (peers) in de adolescentieperiode op zijn piek (Durkin, 1997). Jongeren willen vaak niet voor elkaar onder doen wat betreft het kijken naar sensationele films. Soms kennen zij echter hun grenzen hierin niet goed en blijken na het zien van bepaalde horrorfilms langdurig bang te blijven (Cantor, 2001). Veel van deze films, zoals Hannibal of The Exorcist, zijn ook voor volwassenen moeilijk te verteren. Deze films krijgen de leeftijdsindicatie 16, omdat men sinds de Wet op de Filmvertoning aanneemt dat oudere adolescenten en volwassenen die niet tegen dit soort films kunnen, zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen om er wel of niet naar te kijken.

Vanaf de pubertijd gebruiken jongeren de media vaak om informatie op te doen op het gebied van seksualiteit en relatievorming. Televisieprogramma's en films geven echter niet altijd een correct beeld. Omdat jongeren nog te weinig levenservaring hebben kunnen sommige presentaties van seksualiteit aan jongeren onder de 16 jaar een vertekend beeld geven van gepast seksueel gedrag of van gepaste opvattingen over mannen en vrouwen (Nikken, 2009).

4. Mogelijk schadelijke gevolgen: De inhoudscoderingen

Mede op basis van de resultaten van het consumentenonderzoek uit 1999, zijn in Kijkwijzer zes media-inhouden onderkend die mogelijk schadelijke gevolgen voor jeugdigen hebben. Dit zijn geweld, angstaanjagendheid, seksualiteit, discriminatie, harddruggebruik en overmatig softdrug- en alcoholgebruik, en grof taalgebruik. Op elk van deze inhouden, gaan we wat specifiekere in.

Geweld

Audiovisueel geweld kan verscheidene schadelijke gevolgen hebben. Het kijken naar mediageweld kan onder andere (a) de agressie van kinderen aanwakkeren, (b) kinderen afstompen voor geweld, en (c) kinderen angstig maken (Potter, 1999; Nikken, 2007). In Kijkwijzer hebben we met deze drie negatieve effecten rekening gehouden. De codering van geweld is gebaseerd op bestaande theorieën over de invloed van mediageweld op de twee eerste effecten: agressief gedrag en afstomping. In het onderdeel over angst komt ook geweld in mediaproducties aan bod, maar dan vanuit theorieën over de typen mediageweld die angst bij kinderen van verschillende leeftijden oproepen.

Het is bekend dat mediageweld niet altijd tot agressief gedrag en afstomping leidt (Potter, 1999). Een documentaire over de toename van geweld onder jongeren, waarin gewelddadige scènes voorkomen om dit probleem aan de kaak te stellen, is natuurlijk niet te vergelijken met een horrorfilm waarin een hoofdpersoon met een kettingzaag op zijn tegenstanders afgaat. De documentaire is wellicht gemaakt met het doel om geweld te ontmoedigen, terwijl het in de horrorfilm wordt verheerlijkt. Natuurlijk gebruiken kijkers de context waarin het mediageweld wordt uitgevoerd om betekenis te construeren uit de beelden. Uit onderzoek blijkt dat verschillende contextkenmerken van mediageweld de kans op agressief gedrag en/of afstomping verhogen (Potter, 1999). We zullen de belangrijkste contextkenmerken achtereenvolgens noemen.

Realiteitsgehalte Een eerste kenmerk dat agressie en afstomping verhoogt, is het realiteitsgehalte van het geweld. Het realiteitsgehalte van mediaproducten bepaalt hun geloofwaardigheid. In dit classificatiesysteem gaan we ervan uit dat geweld dat in de ogen van kinderen niet geloofwaardig is, geen of weinig schadelijke gevolgen voor hen heeft. Men dient hierbij echter te beseffen dat geloofwaardigheid sterk leeftijdsafhankelijk is. Wat volgens volwassenen onschuldig (Power Rangers, Pokémon) of met opzet overdreven is (James Bond), kan voor jonge kinderen wél realistisch en geloofwaardig zijn.

Ernstige verwondingen Een tweede kenmerk van mediageweld dat met name afstomping stimuleert is de mate waarin de gevolgen van het geweld in beeld wor-

den gebracht (bloed, ernstige verwondingen, verminkingen). Het vaker zien van dit soort beelden verhoogt de kans dat kijkers afstompen of onverschillig worden voor geweld (zie bijv. Linz et al., 1994).

Sympathieke hoofdpersoon Een derde contextkenmerk waarvan het bekend is dat het agressieverhogend werkt, is de mate waarin de geweldpleger sympathiek is. Hoewel het geweld van schurken of maniakken vaak meer indruk maakt, wordt agressief gedrag vooral bevorderd door het geweld van personen met wie men zich enigszins kan identificeren (Paik & Comstock, 1994).

Gerechvaardigd geweld Een vierde contextkenmerk is de mate waarin het geweld gerechtvaardigd is. Vaak is er voor de goede partij in een verhaal een legitieme reden om geweld te gebruiken, bijvoorbeeld om natuurrampen tegen te gaan of onschuldige slachtoffers te redden. Het zien van gerechtvaardigd geweld kan voor jongere en oudere kijkers reden zijn om lichter te denken over geweld in de werkelijkheid (Paik & Comstock, 1994).

Beloond geweld Een laatste kenmerk is de mate waarin het geweld bestraft wordt. Indien geweld op de een of andere wijze gestraft wordt, verkleint dit de kans op agressiviteit bij de kijker. In mediaproducties behoren de helden van kinderen over het algemeen tot de goede partij. Ze zijn slim, machtig en aantrekkelijk, en worden zelden op hun vingers getikt of gehinderd bij hun gewelddadige acties. Diverse onderzoeken suggereren dat beloond geweld door de goede partij een agressieverhogend effect heeft (bijv. Bandura, 1986).

In de eerste conceptversies van het coderingsformulier hebben we geprobeerd deze vijf contextkenmerken van mediageweld te verwerken. De laatste drie kenmerken bleken echter moeilijk te verenigen met de leeftijds aanduidingen. Er bleek bijvoorbeeld weinig rechtvaardiging te vinden voor de keuze om geweld door een sympathieke hoofdfiguur een hogere leeftijdsindicatie te geven, bijvoorbeeld 16 in plaats van 12, vanwege de onderzoeksbevinding dat dit type geweld agressieverhogend werkt. De laatste drie contextkenmerken bleken dus niet voldoende discriminerend voor de leeftijdsindicaties.

Een tweede argument om de drie contextkenmerken buiten beschouwing te laten is dat in bijna alle fictieve mediaproducties ten minste een deel van het geweld gerechtvaardigd is, beloond wordt en wordt begaan door een sympathieke hoofdpersoon (Potter, 1999). Ook in deze zin bleken deze drie contextkenmerken niet discriminerend genoeg. Als later echter blijkt dat er toch meer contextkenmerken van geweld moeten worden meegenomen in het systeem, dan zal het moeten worden aangepast en uitgebreid.

Angstaanjagende situaties

Angsteffecten zijn sterk afhankelijk van het cognitieve ontwikkelingsniveau van de kijker. Uit onderzoek blijkt dat volwassenen en oudere kinderen op twee manieren

naar een angstaanjagende film kunnen kijken. Ze kunnen emoties toelaten en er lekker voor gaan zitten om te griezelen. Maar ze kunnen ook emotioneel afhaken door te denken dat hetgeen ze zien niet echt is. In deze gevallen passen volwassen kijkers en oudere kinderen een mechanisme toe dat in de Angelsaksische literatuur 'adult discount' wordt genoemd. Uit onderzoek blijkt dat kinderen onder de negen deze zogenoemde 'adult discount' nog niet kunnen inzetten als ze naar fictie kijken. Kinderen onder de negen weten soms best dat iets fantasie is, maar toch kunnen ze die kennis tijdens het kijken nog niet gebruiken bij het verwerken van angstwekkende media-inhouden (Harris, 2000). In Kijkwijzer hebben we hiermee rekening gehouden door specifiek te vragen naar elementen die een aanwijzing geven voor de onechtheid van producties.

Uit onderzoek blijkt dat mensen banger worden van gevaren die dicht bij hen in de buurt gebeuren, of in ieder geval voorstelbaar zijn, dan van gevaren die ver van hun bed zijn. Dat geldt voor nieuws en entertainment. Kijkwijzer vraagt daarom naar het realisme van de omgeving bij de angstaanjagende scènes. Angstaanjagende beelden die zich in een alledaagse context afspelen kunnen gemakkelijk worden geassocieerd met voorwerpen of gebeurtenissen die in het dagelijks leven van kinderen gewoon zijn, zoals speelgoed, een schoolgebouw of een strandbezoek. In Poltergeist wordt de angst geassocieerd met de televisie en raakt het speelgoed bezeten van boze geesten. In Jaws wordt de angst geassocieerd met de zee en het strand. Angstreacties blijken intenser en langduriger te zijn als zij na confrontatie met herkenbare situaties of objecten opnieuw worden opgeroepen. Dat verklaart waarom sommige films als Jaws en Psycho eerder tot langdurige en intense angsten leiden dan films met een verre context, zoals Indiana Jones. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar het voorkomen van personages met fantasiekenmerken, omdat de aanwezigheid van zulke karakters een extra mogelijkheid biedt om afstand te kunnen nemen van een angstaanjagende productie.

Om producties te kunnen classificeren op angst zijn verder drie typen vragen opgenomen: vragen over dingen die er beangstigend uitzien, vragen over personen in een productie die angstig zijn of lijden, en vragen over geluiden en griezel- en horror-effecten. Deze typen vragen zijn opgenomen omdat we uit onderzoeken weten dat dit de drie belangrijkste manieren zijn waarop kinderen bang kunnen worden van mediabeelden (Valkenburg, 2008): angst door het observeren van 'enge' dingen, door het inleven in andere personen en door het interpreteren van (aangeleerde) signalen die een voorbode zijn van angstige elementen of die daarmee gepaard gaan.

Bij de vragen naar waarneembare gevaren gaat het om zaken als verwondingen, lijken, zelfverminking en zelfmoord. Daarnaast wordt ook gevraagd naar opvallende zaken waarvan bekend is dat zij vooral bij heel jonge kinderen tot angsten kunnen leiden, zoals monsters, heksen, enge dieren en fysieke bedreigingen van kinderen of dieren. Tot slot, horen typische griezeleffecten bij de waarneembare gevaren. Het aanschouwen

van zulke situaties en effecten kan bij kinderen tot gevolg hebben dat zij hevig schrikken, zich ongemakkelijk voelen en uiteindelijk zelfs nachtmerries krijgen. Afhankelijk van de intensiteit van deze beelden en de context (type productie en realisme) leidt de aanwezigheid van angstaanjagende elementen tot 6, 9, 12 of 16 jaar.

Een tweede inhoudskenmerk dat angstverhogend kan werken is het zien van angstige mensen of van personen die ernstig lijden. Vaak worden gevaren in de media afgebeeld via de angsten van hoofdpersonen. Het daadwerkelijke gevaar hoeft dan niet expliciet in beeld te zijn, alleen de angst van de hoofdpersonen is al genoeg om een kijker de stuipen op het lijf te jagen. Het mechanisme dat aan dit proces ten grondslag ligt is empathie met de hoofdpersoon. Empathie met anderen is een aangeboren kenmerk van mensen en treedt al op vanaf zeer jonge leeftijd. Het zien van angstige personen in een mediaproductie kan via de opgewekte empathie bij de kijker gevoelens van onrust overbrengen. De kijker leeft mee met personages in een productie en neemt diens angstgevoelens over. De observatie van iemand die ernstig lijdt, bijvoorbeeld als gevolg van pijn, kan bij de kijker via empathie ook angst opwekken. Het lijden is iets dat afwijkt van het gangbare en onzekerheid over de toekomst in zich meedraagt. Bij het meeleven gaat het overigens niet alleen om mensen, maar ook om 'anderen', zoals mensachtigen en dieren. Het gaat immers om de identificatie met psychologische kenmerken van de personages. De kijker kan zich herkennen in de personages en leeft mee. Juist voor kinderen kan het dan ook gaan om niet-realistische, maar wel mensachtige wezens.

Een derde kenmerk dat kan bijdragen aan de angstwekkendheid van een productie zijn de geluidseffecten en de muziek. Al in de jaren vijftig vonden Himmelweit, Openheim en Vince (1958) dat kinderen specifieke geluidseffecten, in het bijzonder muziek, angstwekkende elementen van films vonden. Ook andere studies wijzen uit dat het toevoegen van angstaanjagende muziek aan een film de angstreacties erop kan verhogen. In een studie van Thayer en Levenson (1983), bijvoorbeeld, werd gevonden dat de toevoeging van zogenoemde 'horrormuziek' aan een documentaire over industriële ongelukken tot meer angst leidde dan de toevoeging van gewone 'documentairemuziek'.

Seks

Seksualiteit is een inhoudskenmerk waarop mediaproducten over de gehele wereld geclassificeerd worden. De twee consumentenonderzoeken die ten grondslag liggen aan Kijkwijzer hebben beide uitgewezen dat ook Nederlandse ouders het belangrijk vinden om te weten of er seks in een mediaproduct voorkomt. Veel ouders zijn er van overtuigd dat het onwenselijk is om kinderen al jong naar seks te laten kijken (Valkenburg, 1997).

In inhoudsanalyses over de aard en frequentie van seks in de media wordt geconstateerd dat er aan het eind van de jaren negentig meer seks in de media aanwezig is dan ooit tevoren en dat de seks ook nadrukkelijker in beeld wordt gebracht

(Donnerstein en Smith, 2001; Kunkel et al., 2005). Opgemerkt moet echter worden dat het begrip seks in deze inhoudsanalyses ruim is geïnterpreteerd. Het gaat bijvoorbeeld om handelingen als strelen, kussen, en geslachtsgemeenschap, maar ook om afbeeldingen van schaars of uitdagend geklede personages, en om gesprekken over seks.

De mogelijk schadelijke effecten van seks in televisieprogramma's of films op kinderen jonger dan 16 jaar is tegenwoordig een belangrijk onderwerp op de academische agenda. In het afgelopen decennium zijn tientallen studies uitgevoerd naar het verband tussen het bekijken van seks op televisie of in films en de houding en het gedrag van kinderen en jongeren (Nikken, 2009). Deze studies geven aan dat het zien van seks in de media door kinderen of jongeren niet geheel risicovrij is (Peter & Valkenburg, 2008, 2009).

Door het gebrek aan voldoende effectstudies zijn we in het geval van seks ook aangewezen op educated guesses. Hoewel er geen empirische onderbouwing voor is, wordt van jonge kinderen verondersteld dat zij heftige seksuele handelingen nog niet goed interpreteren, omdat ze nog geen ervaring hebben met seks. Een mogelijk misverstand is dat zij deze handelingen als geweld opvatten, hetgeen hen angstig zou kunnen maken. Dat is een schadelijk gevolg. Een ander mogelijk schadelijk gevolg is dat zij onzeker worden over volwassenen in hun omgeving. Onder kinderen van acht tot twaalf jaar hebben enkele studies uitgewezen dat deze kinderen zich vooral ongemakkelijk kunnen voelen bij het zien van beelden van seks en ander intiem gedrag (Wartella et al., 2000; Cantor, Mares & Hyde, 2003). Vooral kinderen die zelf nog niet aan seks toe zijn, geven aan dat zij liever niet met zoenen, vrijen en al te intiem knuffelgedrag van volwassenen geconfronteerd willen worden.

Een ander mogelijk schadelijk gevolg voor oudere kinderen is dat zij zich op basis van wat zij zien in audiovisuele producties een onwenselijk idee vormen over wat seks inhoudt. Seksualiteit in de media wordt immers veelal gepresenteerd op manieren die ver van de realiteit staan. Seks in fictie is bijvoorbeeld zelden gepland. De deelnemers, die vaak perfect gevormd zijn, storten zich, zodra ze samen in een ruimte zijn in pure hartstocht op elkaar. Voorbehoedmiddelen worden zelden gebruikt en vrouwen die aanvankelijk niet willen, geven zich na een beetje aandrang vaak toch in volle overgave over. Voor zover het onderzoek het toelaat is het wel aannemelijk dat jongeren dit beeld overnemen en een meer liberale houding ontwikkelen over seksualiteit (Nikken, 2009). Daarnaast is het niet uit te sluiten dat sommige jongeren door de media ook eerder overgaan tot seksueel gedrag en met name grensoverschrijdend seksueel gedrag. Het risico dat jeugdige kijkers verkeerde ideeën aan seksuele mediapresentaties overhouden, bestaat met name bij adolescenten die het beeld in de media geloofwaardig en relevant voor hun ontwikkeling vinden. Omdat kinderen in deze leeftijdsfase midden in een identiteitsontwikkeling zitten, waarin seksualiteit een belangrijke rol speelt, zijn ze naarstig op zoek naar informatie over seksuele relaties.

Discriminatie

Uit onderzoek blijkt dat ouders graag geïnformeerd worden over discriminatoire uitingen in de media. Mede op basis van de resultaten van dit consumentenonderzoek is discriminatie als inhoudscategorie in Kijkwijzer opgenomen. Kijkwijzer hanteert een brede definitie van discriminatie. Onder discriminatie verstaan we elke uiting waarin bepaalde groepen als inferieur worden afgeschilderd op grond van ras, religie, huidskleur, sekse, nationaliteit of etnische afstamming.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen directe en indirecte discriminatie. Vormen van indirecte discriminatie zijn onder andere beledigen, pesten, fysiek bedreigen en aanvallen. Vormen van directe discriminatie zijn bijdragen aan negatieve stereotypering, oproepen tot discriminatie of bestaansrecht ontkennen (Tan, 2003). Kijkwijzer gaat uit van discriminatoire uitingen waarin opgeroepen wordt tot discriminatie van een groep in algemene termen. Een voorbeeld van directe discriminatie is een scène uit *As Good As it Gets* waarin de hoofdpersoon een Joods stel aantreft in een restaurant. De man en vrouw zijn druk in gesprek als de hoofdpersoon zegt: "Appetites are not as big as your noses, huh?"

Seksisme of vrouwonvriendelijkheid valt ook onder discriminatie omdat personen op grond van geslacht als ondergeschikt worden behandeld. Onderzoek (Hansen & Hansen, 2000) wijst uit dat seksisme in de media op zowel jongens als meisjes mogelijk schadelijke effecten kan hebben. Bijvoorbeeld het kijken naar videoclippen kan bijdragen aan de vorming van seksistische attitudes. Seksisme wordt in de clips vaak in een positief daglicht geplaatst, het wordt uitgevoerd door idolen, hetgeen een belangrijke voorwaarde is voor grote media-effecten. Dit kan leiden tot negatieve attitudes ten aanzien van de vrouw (zie voor een overzicht, Hansen & Hansen, 2000; Nikken, 2009). Met name de zogenoemde 'seksuele objectivering' van de vrouw in videoclippen krijgt in dit type onderzoek de aandacht. Met seksuele objectivering wordt bedoeld dat vrouwen in de clips worden gereduceerd tot een seksueel lustobject. Ze worden afgebeeld in een onderdanige en willige rol en hun enige functie is de mannelijke hoofdpersoon of het publiek te vermaken of seksueel op te winden. Blootstelling aan seksuele objectivering van vrouwen in de media blijkt vooral meisjes in de vroege adolescentie negatief te beïnvloeden (Aubrey, 2006; Slater & Tiggemann, 2002). De objectivering van vrouwen in de clips kan verschillende effecten hebben. In de eerste plaats kunnen de seksistische normen die de clips verkondigen via een proces van priming 'geïnternaliseerd' worden. Dit kan bij zowel mannen als vrouwen gebeuren (Hansen & Hansen, 2000). Ook al lijkt onderzoek uit te wijzen dat seksisme in de media op zowel jongens als meisjes mogelijk schadelijke effecten kan hebben, blijft de vraag welke leeftijdsclassificaties het best passen bij deze mogelijk schadelijke effecten. Op basis van de literatuur naar identiteitsontwikkeling in de adolescentie, is er reden aan te nemen dat de preadolescentie en vroege adolescentie met name een gevoelige tijd is om seksistische en seksueel objectiverende normen over te nemen. De vroege adolescentie kenmerkt zich door grote onzekerheid over seksualiteit en de

seksierol-identiteit. Wanneer seksisme verboden moet worden aan een leeftijdsindicatie, lijkt de leeftijdscategorie 12 derhalve het meest geschikt.

Een ander mogelijk schadelijk gevolg van discriminatie in audiovisuele media is dat kinderen deze handelingen als gewoon gaan beschouwen. Indien ze als stoer of macho worden voorgesteld, is het zelfs mogelijk dat ze als nastrevenswaardig worden gezien. Producties waarin gediscrimineerd wordt, krijgen in principe de classificatie 12, behalve indien de discriminatie geschiedt door een niet serieus te nemen personage met wie kinderen zich niet snel identificeren, of wanneer de discriminatie expliciet wordt afgeraden.

Harddrugsgebruik en overmatig softdrugs- en alcoholgebruik

Evenals bij discriminatie is een mogelijk schadelijk gevolg van harddrugsgebruik en overmatig softdrugs- en alcoholgebruik in audiovisuele media dat kinderen deze handelingen als gewoon gaan zien. Wanneer het gebruik in een positief daglicht wordt geplaatst, is het zelfs mogelijk dat kinderen en adolescenten het als nastrevenswaardig zien. Het is bekend dat veel personages in films en televisieseries alcohol drinken. Vaak gaat het om personages met wie kinderen zich kunnen identificeren. Uit onderzoek blijkt dat alcoholen drugsgebruik vaak in de adolescentietijd begint (Strasburger, 1995). Het is dan ook plausibel te veronderstellen dat kinderen in deze periode met name ontvankelijk zijn voor informatie over alcohol en drugs. Kijkwijzer houdt hier rekening mee. Wanneer harddrugsgebruik, overmatig softdrugs- en overmatig alcoholgebruik in een gunstig daglicht geplaatst worden, krijgt een productie de leeftijdsindicatie 16. Wanneer het niet wordt aangeraden of slechts impliciet wordt afgeraden, krijgt de mediaproductie de leeftijdsindicatie 12. Wanneer het expliciet wordt afgeraden, krijgt de productie AL.

Grof taalgebruik

Uit het consumentenonderzoek bleek dat ouders zich relatief veel zorgen maken over de grote hoeveelheid grof taalgebruik in de media en hier graag over geïnformeerd willen worden. Kijkwijzer voorziet in deze behoefte. Hoewel grof taalgebruik als inhoudsclassificatie is opgenomen, is er in tegenstelling tot de andere inhoudscategorieën, in het geval van grof taalgebruik voor gekozen deze niet aan een bepaalde leeftijdscategorie te verbinden. Bij de proefclassificaties vonden we veel voorbeelden van grof taalgebruik, ook door personages met wie kinderen zich zouden kunnen identificeren. Het is aannemelijk dat kinderen hieraan een voorbeeld nemen. Dat is een mogelijk schadelijk gevolg. Het is echter de vraag welke leeftijd het meest gevoelig is voor de effecten van grof taalgebruik. Kinderen van twee imiteren immers al regelmatig slogans en zinsneden van de televisie. Grof taalgebruik en schuttingtaal lijken echter ook frequent binnen subculturen van oudere kinderen en adolescenten overgenomen te worden. Om deze reden hebben we ervoor gekozen ouders wel te informeren over de aanwezigheid van grof taalgebruik, maar deze aanwezigheid niet te verbinden aan een leeftijdsindicatie.

5. Het coderingsformulier en de sleutel

Het coderingsformulier van Kijkwijzer, dat te vinden is op www.kijkwijzer.nl, bestaat uit een reeks vragen over de inhoud van de audiovisuele productie. Deze vragen worden computergestuurd via Internet aan de codeur voorgelegd. De codeurs hebben een speciale toegangscode, waarmee ze zich in verbinding kunnen stellen met de internetsite waarop de classificatie kan plaatsvinden. Natuurlijk zijn niet alle vragen in het coderingsformulier voor elke productie relevant. Wanneer een of meer vragen niet relevant zijn, springt de computer automatisch door naar de eerstvolgende vraag die wel relevant is. De hoeveelheid vragen die ingevuld moeten worden hangt dus af van de aard en inhoud van de productie.

De vragen gaan in het algemeen vergezeld van zeer expliciete voorbeelden. Dat kan een komisch effect hebben. Deze expliciete voorbeelden bleken echter nodig, omdat uitsluitend door middel van deze voorbeelden een redelijke intercodeursbetrouwbaarheid verkregen kon worden. Voor toekomstige versies van Kijkwijzer is het wenselijk dat de voorbeelden bij de vragen niet alleen schriftelijk, maar ook audiovisueel worden gegeven. De codeur die via de website de mediaproductie codeert, krijgt dan een aantal filmfragmenten bij de verschillende antwoordopties te zien. Audiovisuele voorbeelden zullen de intercodeursbetrouwbaarheid ongetwijfeld ten goede komen.

Bij het coderingsformulier van Kijkwijzer behoort een classificatiesleutel. In het onderdeel dat nu volgt, wordt niet alleen het coderingsformulier, maar ook de belangrijkste elementen van de classificatiesleutel besproken. De vragen in het coderingsformulier van Kijkwijzer hebben betrekking op zeven categorieën: 1. het type mediaproductie 2. geweld, 3. angstaanjagende situaties, 4. seksuele handelingen, 5. discriminatie, 6. harddrugs- en overmatig softdrugs- en alcoholgebruik en 7. grof taalgebruik. Deze categorieën worden hierna besproken.

Het type mediaproductie

Kijkwijzer begint met de vraag of een productie helemaal vrij is van mogelijk schadelijke elementen. Deze vraag mag alleen positief beantwoord worden bij producties die geen schadelijke elementen bevatten, bijvoorbeeld een slapstickcartoon of slapstickanimatie (bijv. Tom en Jerry). De 'slapstick cartoons of slapstickanimatiefilms' lijden niet tot een leeftijdsclassificatie, omdat we ervan uit gaan dat kinderen vanaf drie jaar met name het geweld in deze cartoons niet serieus nemen. De eerste vraag van de vragenlijst zorgt er bij positieve beantwoording voor dat een productie meteen Alle Leeftijden (AL) krijgt. De overige vragen hoeven dan niet te worden beantwoord, en enkel de productiegegevens moeten worden toegevoegd.

Vervolgens worden vragen gesteld over het type productie; twee vragen hebben betrekking op fictieve producties en twee op niet fictieve producties. Bij de vragen over de aard van fictieve programma's wordt gevraagd of de productie (1) een

tekenfilm of animatie (bijv. Pokémon) is, of (2) een andersoortig fictie-/dramaproduct betreft. Deze twee vragen zijn bedoeld om het realiteitsgehalte van de productie te achterhalen. Zoals eerder duidelijk werd, speelt het realiteitsgehalte van een productie een belangrijke rol voor effecten op agressie, afstomping en angst. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat kinderen boven de zeven jaar fysiek geweld in teken- en animatiefilms minder geloofwaardig vinden en daardoor minder serieus nemen dan geweld in producties met mensen van vlees en bloed. Ook is gebleken dat tekenfilmgeweld op kinderen van zeven jaar en ouder minder effect heeft op angst en agressie. Kinderen jonger dan zeven, nemen tekenfilmgeweld wel serieus, omdat zij nog geen goed onderscheid kunnen maken tussen geweld in tekenfilms en realistische films. Daarom wordt het geweld in teken- en animatiefilms wel gecodeerd, maar dit type geweld krijgt een leeftijdsindicatie die niet hoger is dan 6. Met uitzondering van slapstickcartoons of slapstickanimaties. Echter, voortschrijdende technische mogelijkheden leiden er toe dat het verschil tussen animatie en live action in sommige gevallen vervaagt. Een film als Beowulf is een bijna volmaakt hybride versmelting van live action en animatie. Er zijn real live acteurs gebruikt die vervolgens enigszins geanimeerd zijn, zo heeft een hoofdpersoon bijvoorbeeld een staart en een gouden huid. De bewegingen van de menselijke karakters in de film zien er realistisch uit en zijn 'natuurlijk'. De film wijkt hierdoor overduidelijk af van de traditionele getekende 2D-animatie en heeft meer gelijkenis met live-action producties zoals fantasy fictie films. Daarom zullen er, indien er sprake is van hyperrealistische animatie dezelfde criteria gelden als voor live action.

Opgemerkt moet worden dat de twee vragen over fictieve programma's niet bedoeld zijn om de verschillende genres te achterhalen. We hebben aanvankelijk wel geprobeerd om de codering van Kijkwijzer te baseren op genre (bijv. Western, art-house film, documentaire), maar dat bleek in de praktijk niet te werken. De laatste jaren is er in toenemende mate sprake van een hybridisering van genres. Was de inhoud van een tekenfilm bijvoorbeeld vroeger vrij goed te voorspellen, dat is thans bepaald niet meer het geval. Neem tekenfilms als South Park en Beavis and Butt-head. Daarin komen vormen van taalgebruik, discriminatie en seksualiteit voor die traditioneel niet in tekenfilms thuishoren. Moderne tekenfilms zijn ook niet overwegend tekenfilms meer. In de film South Park worden bijvoorbeeld zo hier en daar beelden van echte mensen ingezet. Vanwege de toenemende genrevervaging, is besloten de classificatie niet geheel afhankelijk te maken van genre.

Een tweede reden om mediaproducties niet op genre te classificeren is het feit dat kinderen in het geval van televisie heen en weer zappen tussen verschillende programma's. Kinderen kunnen daardoor met scènes geconfronteerd worden die geen enkel verband hebben met de aard of het karakter van de betreffende mediaproductie. Mogelijk schadelijke effecten van deze losstaande scènes kunnen ook niet gerelativeerd worden aan de hand van het specifieke genre van de productie. Met andere woorden, het maakt niet uit of een gewelddadige of angstaanjagende scène,

waar kinderen tijdens het zappen op stuiten, voorkomt in een actie-avonturenfilm, een arthouse film, of een educatieve documentaire.

Kijkwijzer is er ook op gericht een aantal niet fictieve producties te classificeren, waaronder reality-tv, documentaires en talkshows, omdat deze producties elementen kunnen bevatten die mogelijk schadelijk zijn voor jonge kijkers. Het gaat hier om programma's die van tevoren zijn opgenomen. De laatste twee vragen in deze rubriek hebben betrekking op deze niet fictieve programma's. Live programma's, nieuws- en actualiteitenprogramma's worden niet met Kijkwijzer geclassificeerd.

Geweld

De codering van geweld geschiedt in acht blokken. Het eerste blok geldt enkel voor Talkshows, en betreft een specifiek soort geweld dat in sommige talkshows voorkomt en dat niet gevangen kan worden met de overige vragen over geweld in deze rubriek. Uitgangspunt bij de vragen over talkshows is dat het geweld erin realistisch is, omdat nooit bewezen is dat het niet realistisch is. Kenmerkend voor gewelddadige talkshows is dat er gedreigd wordt met fysiek geweld, dat er fysiek geweld wordt toegepast, ofwel dat er psychisch geweld wordt toegepast in de zin dat mensen voor schut worden gezet. Kenmerkend voor deze shows is ook dat het fysieke of psychische geweld wordt goedgekeurd of zelfs gestimuleerd door presentator en/of publiek. Met name deze sanctionering van geweld door presentator of publiek wordt in Kijkwijzer als een mogelijk schadelijk effect gezien. In een van de meest geaccepteerde effecttheorieën, de observationele leertheorie van Bandura (1986), wordt aangenomen dat de kans op agressief gedrag toeneemt wanneer het geweld wordt beloond of goedgekeurd. Talkshows waarin fysiek of psychisch geweld wordt goedgekeurd of gestimuleerd door presentator of publiek krijgen in Kijkwijzer de leeftijdsindicatie van 12. Indien de presentator het geweld echter expliciet afkeurt, kan hij of zij het schadelijke effect neutraliseren. In dat geval wordt de leeftijdsindicatie 6 toegekend.

In het tweede blok wordt de codeur gevraagd aan te geven of er fysiek geweld voorkomt. De typen geweld zijn (a) fysiek lijf-aan-lijfgeweld, (b) geweld met vuur-, slag-, of steekwapens, (c) geweld tegen criminelen, (d) fysieke marteling, en (e) oorlogsge geweld. Geweld tegen criminelen wordt bijvoorbeeld gemakkelijk over het hoofd gezien als het wordt uitgevoerd door de politie, zo bleek uit onze pretests bij studenten. We hebben bij fictieve programma's geen vragen over psychisch geweld opgenomen. We hebben dit aanvankelijk wel geprobeerd, maar hoe we de vragen over psychisch geweld ook stelden, deze leidden niet tot betrouwbare coderingen. Wat voor de ene codeur wel psychisch geweld bleek, was voor een andere codeur geen psychisch geweld. In de praktijk bleek echter dat psychisch geweld in een bepaalde productie vaak samengaat met fysiek geweld, zodat er toch in voldoende mate op geweld gecodeerd kan worden. Mocht in de toekomst blijken dat er toch een aparte categorie psychisch geweld moet komen, dan moet Kijkwijzer aangepast worden.

Van belang is het te weten dat het voor de sleutel niet uitmaakt hoe vaak het geweld voorkomt. Het uitgangspunt is dat ouders geïnformeerd worden wanneer geweld een ingrediënt is van een mediaproduct. Bovendien kan één geweldscène genoeg zijn om een productie voor jonge kinderen schadelijk te maken.

Het derde blok meet de indringendheid van het geweld. Geweldacties kunnen in meer of mindere mate indringend in producties voorkomen. Indringende geweldacties door de hardheid van de geweldshandelingen of de hardheid van de dader, of omdat het geweld hard aankomt bij het slachtoffer, of doordat de inslag van de geweldshandelingen gedetailleerd in beeld wordt gebracht. Dit blok is ingebracht om tot nuanceringen in leeftijdsindicaties te komen. Wanneer het geweld uitvoerbaar is, leidt een positief antwoord op deze vraag er toe dat de productie de leeftijdsindicatie 12 krijgt. De gedachte achter dit blok is dat indringend geweld de kans op agressief gedrag en afstomping verhoogt en dus een hogere leeftijdsindicatie vereist.

Het vierde blok, verwondingen, bestaat uit twee vragen. In de eerste plaats wordt gevraagd of er verwondingen in de productie voorkomen ten gevolge van zichtbare geweldacties. Als dit zo is, wordt er gevraagd of er sprake is van ernstige verwondingen. De vraag of er überhaupt verwondingen voorkomen is bedoeld voor realistische programma's (documentaires, reality-tv). De achterliggende gedachte is dat verwondingen in realistische programma's door kinderen van 12 jaar als ernstiger worden gezien dan dezelfde verwondingen in fictieve programma's. We gaan ervan uit dat een kind verwondingen ten gevolge van een schietpartij als ernstiger ziet wanneer deze voorkomen in een realistisch programma dan wanneer deze te zien zijn in een politieserie.

Het vijfde blok van geweld gaat over de uitvoerbaarheid van de geweldacties. Deze vraag is, net als de vragen over het type fictieve productie, opgenomen om een onderscheid te kunnen maken in minder of meer realistische producties. Als er in een productie geen geweldacties zitten die uitvoerbaar zijn door mensen, dan is er sprake van een onrealistische productie. Zoals gezegd, omdat kinderen zulke producties niet serieus nemen, krijgen producties met geweld dat niet uitvoerbaar is een lagere leeftijdsindicatie.

Het zesde blok van Kijkwijzer bevat vragen over het opdringen van seksuele handelingen. Met één vraag wordt achterhaald of opdringen van seksuele handelingen voorkomt, en een tweede vraag is bedoeld om te achterhalen of het opdringen gepaard gaat met indringend geweld. Opgedrongen seks is als een apart blok in Kijkwijzer opgenomen, omdat opgedrongen seks eerder tot een leeftijdsindicatie 16 kan leiden dan andere typen geweld.

Het zevende blok betreft extreem meedogenloos geweld. Als er sprake is van een extreem meedogenloze dader en zichtbaar en/of hoorbaar lijden van een slachtoffer, wordt dit geclassificeerd als extreem meedogenloos geweld. Dit blok verschijnt alleen wanneer eerder is aangegeven dat het geweld indringend is en niet tot ernstige verwondingen leidt omdat het tot dezelfde classificatie leidt.

Het achtste en laatste blok, slapstickcontext, is bedoeld om te voorkomen dat het geweld in producties als Laurel and Hardy en Home Alone tot een te hoge leeftijdsindicatie leiden. Elk kind van boven de zeven ziet in dat geweld in dit type producties van een andere orde is dan het geweld in series als Miami Vice. Wanneer het geweld in een slapstickcontext wordt uitgevoerd, krijgt het een lagere leeftijdsindicatie. Een film als Home Alone toont geweld dat uitvoerbaar en indringend is. Zo'n film krijgt in Kijkwijzer al snel de leeftijdsindicatie 12. Omdat het geweld in een slapstickcontext wordt uitgevoerd, krijgt Home Alone de leeftijdsindicatie 6.

De toekenning van leeftijdsindicaties voor geweld in fictieve producten

In Kijkwijzer worden twee typen fictieve producten onderscheiden; (1) tekenfilms en -animaties, en (2) andere fictieve producten. Slapstick tekenfilms of -animaties krijgen altijd de classificatie AL.

Andere tekenfilms en animaties die een van de typen geweld bevatten, krijgen tenminste 6 wanneer er geweld in voorkomt. Zij krijgen 12 in twee gevallen; (1) in het geval dat het geweld uitvoerbaar en indringend is en bovendien tot ernstige verwondingen leidt en (2) in het geval dat seksuele handelingen worden opgedrongen. Een tekenfilm of animatie krijgt 16 wanneer seksuele handelingen worden opgedrongen in combinatie met indringend geweld.

Bij andersoortige fictieve producties, met mensen van vlees en bloed, is de classificatie ingewikkelder. Als de fictieve productie geen geweld bevat, krijgt zij uiteraard AL. Als zij wél geweld bevat krijgt zij minstens 6. Daarnaast wordt de volgende sleutel toegepast.

- Geweld dat (a) uitvoerbaar, (b) indringend is en (c) tot ernstige verwondingen leidt/ (d) extreem meedogenloos is, krijgt 16.
- Opedrongen seksuele handelingen gepaard met indringend geweld, krijgt 16.
- Geweld dat (a) uitvoerbaar is, (b) indringend is, en (c) niet tot ernstige verwondingen leidt, krijgt 12.
- Geweld dat (a) uitvoerbaar is, (b) niet indringend is, en (c) tot ernstige verwondingen leidt, krijgt 12.
- Geweld dat (a) niet uitvoerbaar is, (b) wel indringend, en (c) wel tot ernstige verwondingen leidt, krijgt 12.
- Het opdringen van seksuele handelingen zonder indringend geweld leidt tot 12.
- De overige producties waarin geweld voorkomt, krijgen 6.

Wanneer het geweld dat hierboven beschreven wordt in een slapstickcontext plaatsvindt, worden de leeftijdsindicaties verlaagd van 16 tot 12 en van 12 tot 6.

De toekenning van leeftijdsindicaties voor geweld in documentaires, reportages en reality-tv

De toewijzing van leeftijdsindicaties bij realistische producties loopt parallel aan die bij fictieve producties. Een belangrijk verschil is echter, dat het geweld bij realisti-

sche producties altijd uitvoerbaar is. De uitvoerbaarheid en de slapstick-context zijn bij realistische producties dus geen discriminerende factor. Ook voor realistische producties geldt dat als er een van de typen geweld in voorkomt, dat zij ten minste de indicatie 6 krijgen. Daarnaast wordt de volgende sleutel toegepast.

- Geweld dat (a) indringend is en (b) tot ernstige verwondingen leidt/ (c) extreem meedogenloos is, krijgt 16.
- Opgedrongen seksuele handelingen gepaard met indringend geweld, krijgt 16.
- Geweld dat (a) niet indringend is en (b) tot ernstige verwondingen leidt, krijgt 12.
- Geweld dat (a) indringend is en (b) tot verwondingen leidt, krijgt 12.
- Geweld dat (a) niet indringend is, en (b) tot verwondingen leidt, krijgt 12.
- Geweld dat (a) indringend is en (b) niet tot verwondingen leidt, krijgt 12.

Het opdringen van seksuele handelingen zonder indringend geweld leidt tot 12. De overige producties waarin geweld voorkomt, krijgen 6.

De toekenning van leeftijdsindicaties bij talkshows

Talkshows waarin geweld voorkomt krijgen de leeftijdsindicatie 12 of 6. De indicatie 12 krijgen talkshows waarin het fysieke of psychische geweld (voor schut zetten) wordt goedgekeurd door presentator of publiek. De producties waarin uitsluitend fysiek geweld wordt toegepast dat niet goedgekeurd wordt, krijgen 6. De producties waar mensen voor schut worden gezet, maar waar dit niet wordt goedgekeurd, krijgen AL.

Angst

De codering van producties met angstaanjagende elementen gebeurt met 19 vragen. Hoewel kinderen van verschillende leeftijden van verschillende zaken angstig kunnen worden is het algemeen uitgangspunt dat meer intense angstsituaties en meer realistische, voorstelbare situaties het meest tot effecten leiden. Gevraagd wordt of er beangstigende elementen voorkomen, en zo ja of het om een intense weergave gaat. In de eerste plaats zijn er vragen om vast te stellen of er in de productie zeer angstige mensen voorkomen als gevolg van ongelukken, rampen of oorlogen of als gevolg van geweldacties van levende wezens. Eerder werd duidelijk dat angsteffecten regelmatig worden opgewekt via de angst van de personen in de mediaproductie. Wanneer deze vragen positief worden beantwoord, krijgt de productie 12, tenzij het in alle gevallen direct goed afloopt met de zeer angstige mensen. Dit soort situaties komt wel voor in realistische series als Baywatch waarin bijvoorbeeld iemand dreigt te verdrinken en zeer angstig is. De angstwekkende situatie wordt in deze series zo snel opgelost dat zij bij de kijker minder angst oproept. In deze gevallen krijgen zulke producties een 9 classificatie. Naast beelden van zeer angstige mensen zijn er ook andere situaties waarbij empathie met de hoofdrolspeler een belangrijke rol speelt. Dit is gevat in vragen over het voorkomen van beelden van ernstig lijden in de productie. De vraag naar ernstig lijden is opgenomen in de

vragenlijst omdat ook zonder fysieke wonden of angstuïtingen de kwetsbaarheid van het lichaam kan blijken. De observatie van iemand die ernstig lijdt kan via empathie, angst bij een kijker opwekken.

Met de vragenlijst wordt verder vastgesteld of er ook observeerbare angstaanjagende elementen voorkomen in een audiovisuele productie. bijvoorbeeld: angstwekkende geluiden, griezeleffecten, verwondingen, gehavende lijken, zelfmoord, zelfverminking, slachtoffers van ongelukken, rampen etc. en dreiging met geweld en wezens die zich dreigend gedragen zoals monsters, heksen of spoken.

Ook wordt gevraagd naar het realiteitsgehalte van de personages en de omgeving waarin de angstwekkende gebeurtenissen zich afspelen. Een realistische omgeving verhoogt de kans dat kijkers na afloop bang blijven, terwijl een fantasie omgeving het tegenovergestelde effect heeft. De aanwezigheid van onrealistische personages in een productie kan voor kinderen van negen jaar en ouder een aanwijzing zijn om afstand te nemen van de productie en van de angstaanjagende situaties.

De toekenning van leeftijdsindicaties

In de categorie angst krijgen teken- of animatiefilms een leeftijdsaanwijzing van 6, 9 of maximaal 12. Het is voor de classificatie belangrijk of de angstwekkende elementen zich in een realistische omgeving afspelen. Daarnaast wordt er gekeken of er in angstwekkende scènes ook onrealistische personages voorkomen. Andersoortige fictie- of dramaproducties krijgen in een aantal gevallen 16: er dient dan sprake te zijn van hevige griezeleffecten in een realistische omgeving plus één of meer van de volgende elementen:

- Zeer angstige mensen, waarmee het niet direct goed afloopt
- Ernstig lijden
- Extreem angstaanjagende geluiden
- Ernstige verwondingen
- Ernstig gehavende lijken
- Zelfverminking

Andersoortige fictie- of dramaproducties krijgen 12 wanneer één van de hierboven genoemde elementen of alleen hevige griezeleffecten voorkomen in een realistische omgeving, al dan niet met realistische personages.

12 Jaar krijgen fictieproducties ook wanneer:

in een onrealistische omgeving én in een realistische omgeving mét onrealistische personages, één of meer van de volgende elementen voorkomen:

- Ernstige verwondingen, en/of Ernstig gehavende lijken, en/of Zelfverminking gecombineerd met één of meer van de volgende elementen:
- Zeer angstige mensen zonder direct goede afloop, en/of Ernstig lijden, en/of Extreem angstaanjagende geluiden

of wanneer er hevige griezeleffecten voorkomen in combinatie met een onrealistische omgeving én één of meer van de volgende elementen:

- Ernstige verwondingen, en/of Ernstig gehavende lijken, en/of Zelfverminking
- Zeer angstige mensen zonder direct goede afloop, en/of Ernstig lijden, en/of Extreem angstaanjagende geluiden

Indien één of meer van de volgende elementen voorkomen krijgt de productie 9 jaar (ongeacht realistische omgeving/ personages):

- Gehavende lijken, mits niet ernstig
- Griezeleffecten, mits niet hevig
- Zeer angstige mensen met wie het direct goed afloopt
- Fysiek geweld tegen kinderen of dieren
- Slachtoffers van ongelukken, ongevallen, rampen of oorlogen etc.

Of wanneer er in een onrealistische omgeving én in een realistische omgeving met onrealistische personages, één of meer van de volgende elementen:

- Ernstige verwondingen, en/of Ernstig gehavende lijken, en/of Zelfverminking
- Zeer angstige mensen (ongeacht afloop), en/of Ernstig lijden, en/of Extreem angstaanjagende geluiden

Alle overige producties krijgen de classificatie 6 jaar.

In geval van niet fictieve producties (reportages, documentaires, reality-tv) wordt niet gevraagd naar griezeleffecten en alledaagse omgeving. 16 jaar krijgen alle producties met:

- Zeer angstige mensen en/of angstaanjagende geluiden en/of ernstig lijden in combinatie met één of meer van de volgende elementen:
- Ernstige verwondingen en/of ernstig gehavende lijken en/of zelfverminking.

12 krijgen alle producties met:

- Zeer angstige mensen en/of angstaanjagende geluiden en/of Ernstig lijden
- Ernstige verwondingen en/of gehavende lijken en/of zelfverminking

9 jaar: Indien één van de volgende elementen voorkomt:

- Gehavende lijken, mits niet ernstig
- Verwondingen, mits niet ernstig
- Zeer angstige mensen met wie het direct goed afloopt
- (Poging tot) zelfmoord
- Fysiek geweld tegen kinderen of dieren
- Slachtoffers van ongelukken, ongevallen, rampen of oorlogen etc.

Alle overige producties krijgen de classificatie 6 jaar.

Seks

In de categorie seks wordt onderscheid gemaakt in vragen tussen audiovisuele producties en muziekclips. De vragen worden hieronder per medium besproken. Kijkwijzer bevat vijf vragen over seks voor alle audiovisuele producties behalve muziekclips. De eerste vragen hebben betrekking op seksueel taalgebruik en de frequentie van de seksuele gedragingen. Ook wordt gevraagd of de seksuele handelingen op nadrukkelijke wijze in beeld worden gebracht, bijvoorbeeld door het langdurig tonen van erogene lichaamsdelen, cameravoering langs lichamen met nadruk op borsten of billen, door slow motions of close ups. Ten slotte wordt gevraagd naar de zichtbaarheid van genitaliën.

In de literatuur worden verkrachtingen of ernstige vormen van seksueel geweld soms onder de noemer seksualiteit geschaard. In Kijkwijzer vallen alle vormen van opdringen van seksuele handelingen niet onder seksualiteit, maar onder geweld. Deze worden derhalve onder de categorie geweld gecodeerd.

De toekenning van leeftijdsindicaties

Een productie krijgt in twee gevallen 16:

- Wanneer er vaak seksuele handelingen voorkomen in een film of televisieprogramma, en wanneer deze nadrukkelijk in beeld gebracht zijn.
- Wanneer er seksuele handelingen worden getoond waarbij details van genitaliën te zien zijn.

Producties krijgen de classificatie 12 in drie gevallen:

- Wanneer er een enkele keer nadrukkelijke seks voorkomt;
- Of vaak seksuele handelingen die niet nadrukkelijk in beeld zijn gebracht;
- Of wanneer enkele keren seksuele handelingen te zien zijn, en er komt ook seksueel georiënteerd taalgebruik voor, zodanig dat deze twee elementen samen vaak voorkomen. Hierbij verschijnt zowel het pictogram voor grof taalgebruik als het pictogram voor seks.

Een enkele seksuele handeling die niet nadrukkelijk in beeld is gebracht, leidt niet tot een leeftijdsclassificatie. Seksueel taalgebruik dat niet samen met enkele keren seksuele handelingen voorkomt, leidt tot een leeftijdsclassificatie. Wel wordt het grof taalgebruikpictogram getoond.

Kijkwijzer bevat drie vragen over seks voor muziekclips. De eerste vraag heeft betrekking op zichtbare seksuele handelingen. Ook wordt gevraagd of de seksuele handelingen op nadrukkelijke wijze in beeld worden gebracht; close ups van kruis of billen. Ten slotte wordt gevraagd naar de zichtbaarheid van blote borsten, blote billen of genitaliën.

De toekenning van leeftijdsindicaties

Een productie krijgt in twee gevallen 16:

- Wanneer er seksuele handelingen met blote borsten, billen of genitaliën te zien zijn.
- Wanneer er vaak seksuele handelingen worden getoond en vaak nadrukkelijke close-ups van kruis of billen.

Producties krijgen de classificatie 12 in twee gevallen:

- Wanneer er vaak seksuele handelingen in beeld zijn gebracht;
- Of wanneer seksuele handelingen te zien zijn, en één of enkele keren nadrukkelijke close-ups van kruis of billen.

Een enkele seksuele handeling die niet nadrukkelijk in beeld is gebracht, leidt niet tot een leeftijdsclassificatie.

Discriminatie

Over discriminatie worden drie vragen gesteld. Gevraagd wordt of er discriminerende en/of seksistische uitingen of gedragingen in de productie voorkomen, of deze uitingen of gedragingen expliciet worden afgeraden, en of de uitingen en gedragingen door een niet serieus te nemen antiheld worden gepleegd (zoals bijvoorbeeld Al Bundy in *Married with Children*).

De toekenning van leeftijdsindicaties

Wanneer de discriminatie en/ of het seksisme niet expliciet wordt afgeraden leidt dit tot leeftijdsindicatie 12. Indien discriminatie expliciet wordt afgeraden volgt AL. Ook wanneer de discriminatie niet expliciet wordt afgeraden, maar wanneer alle discriminatoire uitingen wordt uitgevoerd door een niet serieus te nemen antiheld à la Basil in *Fawlty Towers*, krijgt de productie AL.

Drugsgebruik en overmatig alcoholgebruik

De vragen in dit blok bestaan uit vier vragen. De eerste vraag is of er harddrugs- of overmatig softdruggebruik of alcoholgebruik in de productie voorkomt. Ook wordt er gevraagd in hoeverre dit gebruik in een gunstig daglicht wordt geplaatst en of het expliciet wordt afgeraden. Tenslotte, wordt gevraagd of het harddrugs- of overmatig softdruggebruik of alcoholgebruik door een niet serieus te nemen antiheld wordt uitgevoerd.

De toekenning van leeftijdsindicaties

Indien er harddrugsgebruik of overmatig softdrugs- of alcoholgebruik in de productie voorkomt, krijgt deze 12. Wanneer het drugsgebruik of overmatig alcoholgebruik in een gunstig daglicht wordt geplaatst, krijgt de productie 16, en wanneer het expliciet wordt afgeraden, krijgt de productie AL. Wanneer het drugsgebruik of overmatig alcoholgebruik wordt uitgevoerd door een niet serieus te nemen antiheld, krijgt de productie AL.

Grof taalgebruik

Grof taalgebruik in de audiovisuele media kan een voorbeeldfunctie vervullen. Dat geldt voor termen die kinderen begrijpen, dus Nederlands termen en bekende Engelstalige termen zoals fuck en bitch. Bij grof taalgebruik in buitenlandse producties wordt in principe naar de Nederlandse ondertiteling gekeken, behalve bij bekende Engelstalige termen die kinderen zonder ondertiteling begrijpen. Grof taalgebruik leidt niet tot een leeftijdsindicatie omdat er geen onderzoek is dat uitwijst dat grof taalgebruik voor een bepaalde leeftijdsgroep potentieel schadelijker is dan voor andere.

6. Conclusie en toekomst

Kijkwijzer kan het best functioneren wanneer de mogelijke zwakheden systematisch in kaart worden gebracht. Juist omdat het systeem transparant is, is het gemakkelijk om miscoderingen op te sporen. Een miscodering kan het gevolg zijn van meerdere oorzaken: mogelijk is de vragenlijst niet duidelijk genoeg, mogelijk is de sleutel niet adequaat, en mogelijk heeft de codeur al dan niet bewust een foutief antwoord gegeven op een of meer vragen. Kijkwijzer blijft een systeem in ontwikkeling dat zich uitsluitend kan optimaliseren wanneer door middel van systematisch onderzoek wordt uitgewezen waar verkeerde coderingen worden gemaakt, door wie ze worden gemaakt, en vooral waarom ze worden gemaakt.

Kijkwijzer is dus voortdurend onderhevig aan veranderingen, ook door nieuwe wetenschappelijke inzichten en veranderende maatschappelijke normen en waarden. Er wordt ook regelmatig onderzoek gedaan onder gebruikers, met name ouders, naar het gebruik en betrouwbaarheid van Kijkwijzer. Uit verschillende consumentenonderzoeken, blijkt dat Kijkwijzer inmiddels bekend is onder nagenoeg alle ouders. Bijna alle ouders vinden Kijkwijzer een zinvol systeem en ca 90% van alle ouders maakt regelmatig tot vaak gebruik van de Kijkwijzerpictogrammen (GfK Intomart, 2012).

Ook blijkt dat Kijkwijzer tegemoet komt aan het verlangen van ouders naar betrouwbare informatie over audiovisuele producties.

Er is veel belangstelling voor Kijkwijzer, ook uit andere landen. In 2006 is een Turkse Kijkwijzer geïntroduceerd. De Nederlandse Kijkwijzer heeft model gestaan voor het Turkse classificatiesysteem, in Turkije heet het systeem 'Slimme Tekens' (Akıllı İşaretler). Ook is er belangstelling vanuit België, IJsland, Duitsland en Finland.

Referenties

- Aubrey, J. S. (2006). Exposure to sexually objectifying media and body self-perceptions among college women: An examination of the selective exposure hypothesis and the role of moderating variables. *Sex Roles*, 55, 159-172.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Baretto, M., & Ellemers, N. (2005). The burden of benevolent sexism: How it contributes to the maintenance of gender equalities. *European Journal of Psychology*, 35, 633-624.
- Baretto, M., & Ellemers, N. (2005). The perils of political correctness: Men's and women's responses to old-fashioned and modern sexist views. *Social Psychology Quarterly*, 68, 57-88.
- Cantor, J. (2001). Fright reactions to mass media. In J. Bryant & D. Zillmann (Eds.) *Media effects*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cantor, J., Mares, M., & Hyde, J. (2003). Autobiographical memories of exposure to sexual media content. *Media Psychology*, 5, 1-31.
- Davies, M. M. (1997). *Fake, fact, and fantasy: Children's interpretations of television reality*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Donnerstein, E., & Smith, S. (2001). Sex in the media. In D. G. Singer, & J. L. Singer (eds.), *Handbook of children and the media* (pp. 289-308). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Durkin, K. (1997). *Developmental social psychology: from infancy to old age*. Malden, MA: Blackwell.
- Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512.
- Hansen, C. H. & Hansen, R.D. (2000). Music and music videos. In D. Zillman & P. Vorderer (Eds.), *Media Entertainment: The psychology of its appeal*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Harris, P. L. (2000). *Understanding children's worlds: The work of the imagination*. Oxford, UK: Blackwell.
- Himmelweit, H. T., Oppenheim, A. N., & Vince, P. (1958). *Television and the child: An empirical study of the effect of television on the young*. London, UK: Oxford University Press.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Intomart (2002). *Eindrapport onderzoek zelfregulering audiovisuele producten*. Hilversum: Intomart bv.
- Intomart (2006). *Meningen van Ouders over de Kijkwijzer*. Hilversum: Intomart bv.
- Junger-Tas, J. (2000). The family and criminal behavior. In H. de Frankrijker et al. (red.), *Gezin, morele opvoeding en antisociaal gedrag* (pp. 19-35). Amsterdam: SWP.

- Klinger, E. (1990). *Daydreaming*. CA: Los Angeles: Jeremy P. Tarcher.
- Kunkel, D., Eyal, K., Finnerty, K., Biely, E., Donnerstein, E. (2005). *Sex on TV4*. Menlo Park: Kaiser Family Foundation,
- Linz, D.G., Donnerstein, E., & Penrod, S. (1984). The effects of multiple exposures to filmed violence against women. *Journal of Communication*, 34(3), 130-147.
- McGhee, P. E. (1979). *Humor: Its origin and development*. San Francisco: Freeman and Company.
- Nikken, P. (2007). *Mediageweld en kinderen*. Amsterdam: SWPbooks.
- Nikken, P. (2009). Seksualisering en de jeugd van tegenwoordig: De media als zondebok? *Tijdschrift voor Seksuologie*, 33, 84-96.
- NIPO (2003). *De normen en waarden van Kinderen: De invloed van de televisie op de normen en waarden van kinderen*. Amsterdam: NIPO.
- Paik, H., & Comstock, G. (1994). The effects of television violence on antisocial behavior: A meta-analysis. *Communication Research*, 21, 516-546.
- Peeters, A. L., & Valkenburg, P. M. (1999). *Classificatie van audiovisuele media: Wat willen ouders?* Hilversum: NOS Kijken Luisteronderzoek.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2008). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual preoccupation: A three-wave panel study. *Media Psychology*, 11, 207-234.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual satisfaction: A longitudinal study. *Human Communication Research*, 35, 171-194.
- Potter, W. J. (1999). *On media violence*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Selman, R. L. (1980). *The growth of interpersonal understanding*. New York: Academic Press
- Slater, A., & Tiggemann, M. (2002). A test of objectification theory in adolescent girls. *Sex Roles*, 46, 343-349.
- Swim, J. K., Mallett, R., & Stangor, C. (2004). Understanding subtle sexism: Detection and use. *Sex Roles*, 51, 117-127.
- Strasburger, V. (1995). *Adolescents and the media*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tan, E. (2003). *Discriminatie in de Kijkwijzer*. Unpublished.
- Thayer, J. F., & Levenson, R. W. (1983). Effect of music on psychological responses to a stressful film. *Psychomusicology*, 3, 44-52.
- Valkenburg, P. M. (1997). *Vierkante ogen: opgroeien met TV en PC*. Amsterdam: Balans.
- Valkenburg, P. M. (2002; 2007). *Beeldschermkinderen: theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom.
- Valkenburg, P. M., Beentjes, J. W. J., Nikken, P., & Tan, E. (2001). *De Kijkwijzer als classificatiesysteem voor audiovisuele producties: Een verantwoording*. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 29, 329-354.

